

Натка Бадурина

СЈЕЋАЊЕ НА ПРОФЕСОРА СОЛАРА

Одлазак професора Миливоја Солара одјекнуо је у јавности, а особито у широком кругу његових бивших студената, који су данас великим дијелом запослени као уредници у издавачким кућама, новинари, ТВ водитељи, гимназијски и свеучилишни наставници, књижевни и казалишни критичари. Студиј компаративне књижевности на Филозофском факултету у Загребу његовом је заслугом од почетка седамдесетих година био организиран друкчије него сви други – модерније, слободније, креативније. На Одсеку је предавао готово пола стољећа и постао нека врста његова симбола. Друкчији од својих вршњака, није се уклопио у стилистичку критику загребачке школе, него је уступао на филозофском приступу књижевности. Филозофска је била и сама његова настава: он није предавао већ је размишљао уживо. Било је нечег снажно формативног у таквом приступу књижевности. У предговору своје књиге *Идеја и прича*, уосталом, записао је како наставу књижевности треба прожимати „онај дух који тежи према јединству наставе и живота”. Вјеројатно у томе стоји одговор на питање како је професор Солар успио тако дубоко обиљежити оне којима је преносио своје знање. О томе данас свједоче многе генерације, а ја овдје могу придодати покоји фрагмент успомена оних који су били његови студенти у касним осамдесетим и раним деведесетим. Покушат ћу избјећи носталгију за властитом младошћу, којој би професор Солар упутио свој ироничан осмијех – али нећу моћи избјећи хронологију.

Први колегиј који сам слушала код професора Солара била је „Теорија прозе” 1989. године. У биљешкама с тог колегија пронашла сам потцртану реченицу: „Фројд каже да књижевност увијек говори о истоме: о пријелазу дјетета у човјека.” Солар нам је, наиме, тумачио како прича даје смисао неповезаном низу слика и догађаја од којих је сачињен, на примјер, сан – или живот. Било му је јасно да човјек – особито млад човјек – не чита прозу због облика него због грађе. А ако се књижевност студира у вријеме кад се догађа пријелаз дјетета у одраслу особу, онда професор који вас у ту књижевност уводи као у храм добива доиста улогу Мајстора. Само смо на његовим предавањима о филозофији књижевности могли чути нешто на тој разини апстракције. А опет, та су предавања уједно била и нешто најконкретније, нешто што смо директно примјењивали на властито сазријевање.

То наравно не значи да нам је професор Солар давао готове одговоре – познато је да се волио задржавати на антитези. Сами наслови његових књига воле избалансирати двојство међу паровима појмова (као што су идеја и прича, парафраза и алегореза, мит о авангарди и мит о декаденцији). Он јест тумачио да роман причом даје смисао збиљи, али је уједно знао да је сувремене роман то надрастао (и да је Санчо Панса, као романописац, давно мртав). Код Булгакова је тај смисао већ само фиктиван, код Калвина ништаван. Колегиј из „Прозе двадесетог стољећа”, који сам слушала 1992, чак је структурирао обрнутом хронологијом. Редослијед аутора био је: Калвино, Булгаков, Кафка, Фокнер, Борхес, Пруст.

Били смо тако, на неки начин, у исто вријеме и дјеца која траже бајку или мит, и човјек са села који стоји пред вратима закона и који тај закон неће никад дочекати. Учили смо да је вријеме у којем живимо вријеме у којем „приповиједање опстаје као благодан у атеистичком друштву” (и ову сам поредбу нашла у биљешкама с предавања).

Није тада био обичај да студенти много говоре на настави, но Соларова су предавања била дијалогска у самој својој концепцији. Професорица Андреа Златар је једном лијепо написала како је Солар, наступајући у својим текстовима као свезнајући приповједач, успио уједно бити особан, па чак и аутобиографичан. На сличан је начин од нас, тихих и срамежљивих слушатеља, успијевао створити активне суговорнике. Ми смо се доиста тако осјећали.

Мислим да смо већином дошли у Загреб ради студија компаративне. Данас се пуно говори о осамдесетима, и слика која се о њима ствара у поп-културном памћењу и одговара и не одговара особним сјећањима, као што то иначе бива. Но, кад се бијела насловница с црвеним Пегазом Соларове *Теорије књижевности* појавила у ТВ серији *Црно-бијели свијет*, у рукама јунакиње Уне, несуђене студентике компаративне и фонетике, многи су од нас били усхићени: да, то су биле осамдесете! Соларова *Теорија књижевности* у сувременој ТВ серији знак је да је професор Солар ушао у широку културу, у фолклор свакодневице, да је постао својеврсна икона, а све су то сфере које су биле уједно и предмет његових размишљања, сфере којих се није бојао. И ако је дознао за то појављивање у ТВ серији, мислим да му је морало бити драго. Недостаје још само какав њему посвећен графит на зидовима Одсјека за компаративну књижевност, један на примјер спрејем исписан *Solar System*, према генијалној идеји покојне професорице Гордане Слабинац.

Солар је волио графите, па их и често цитирао на предавањима, а сјећам се два: *Insekten Sekte*, који му је био основа за размишљање о бити поезије, и још један, који сам тек сада пронашла, а дао га је као примјер сажимања од романа према новели па даље до графита, дакле као примјер крајње семантички набијеног израза. Тај графит гласи: *Круха и урана*. Мора да га је видио у то вријеме у Загребу, не могу са сигурношћу рећи што је тада значио, али данас, кад смо збијени између преживљавања и страха од нуклеарног оружја, *круха и урана* звучи доиста семантички потентно.

За нас који смо дошли из Приморја, Далмације, Славоније, професор Солар је био и први прави сусрет с крлежијанском кајкавштином, и с кајкавштином уопће. На предавањима је волио цитирати „Ни мед цветјем ни правце”, и начин на који је изговарао славни Крлежин *северец*, *козодерец* остао ми је у уху дубље од глумачких интерпретација које сам чула касније. Но, кад би се могло статистички измјерити који је књижевни примјер био најприсутнији, несумњиво је то био Булгаков. Те 1989. испричао нам је да је управо био на неком свјетском конгресу и срео се с колегама који су дошли одасвуд, па су једни друге питали: Што ти предајеш ове године? – *Мајсџора и Марјаришу*. А ти? – Па и ја, наравно, што бих друго. Била је то глобална клима, глобална '89, а Солар је био наш водич у трансформације које су нас чекале. Са Соларом смо, дакле, као генерација, прекорачили највећу пријеломницу сувремене повијести.

На неки начин, ако ми допустите алегорију, ми смо тада прелазили из доба декаденције, из неког просвјетитељског доба, које се темељило на недогматском марксизму (Лукач), али је било у распаду, у доба неке врсте ретро-авангарде, новог свијета који се хтио утемељити на старом и који је од тог старог стварао мит. У деведесетима нас је Солар, на предавањима о постмодернизму, учио да будемо скептични према годинама-пријеломницама, према обратима, према догађајима који творе причу, и према митовима који из њих израстају. Свака новина носи пуно старога, и то је вриједило и за постмодернизам и за постсоцијализам. Његова предавања о миту настајала су осамдесетих, но враћа им се крајем деведесетих. При томе не узима примјере из стварности која нас је окруживала, али нам даје оруђе да разумијемо свијет око себе, његов нови говор и његову нову тежњу тоталном смислу.

Из данашње ми се перспективе чини да је највећа лекција коју сам од Солара научила она о томе како се односити према миту, како ју је формулирао у *Египћовој браћи и синовима*: „Мит је наш отац којег мрзимо, и брат којег љубимо: ми бисмо хтјели да га слушамо, да га разумијемо, а хтјели бисмо и да не поновимо оно што је Едипа натјерало да се ослијепи.” Тиме желим рећи да ми, као генерација из предтранзицијског доба, нисмо били одгојени у духу никаквог догматизма, па ни просвјетитељског. Нисмо били одгојени да догматски одбацујемо приповједне творбе. Били смо одгојени да волимо приповиједање, да пустимо да нас оно опчини, да прихватимо дивљу мисао, митску мисао која у рашчараном добу опстаје унутар књижевности, али и унутар свакодневних приповједних облика. Оно важно што смо међутим при томе научили јест било то да истовремено будемо и нова генерација, генерација синова и кћери које миту одолијевају – дистанцом, анализом, иронијом. У томе налазим лијепо сугласје између професора Солара и професора Зорана Кравара, који такођер више није међу нама, а који је своје бављење антимодернистичким свјетоназорима у умјетности описао на сличан начин: „Догађа се стога да свако мало завирујемо у књиге у вези са којима бисмо радо примијенили лукавство каквим је Одисеј надмудрио Сирене: одслушати гласбу, али се чувати утјецаја.”

Одсјек за компаративну књижевност на Филозофском факултету у Загребу и данас је мјесто на којем се активном мишљу и филозофским оруђем ослушкује и гледа у лице опасностима које пријете хуманистици. Тај свој став и углед гради на насљеђу великана, а Миливој Солар је јамачно био један од највећих.